

KARACAOĞLAN HİKÂYESİNİN FEKELİ KÖR ALİ VARYANTI

Dr. İrfan Ünver Nasrattınoğlu

Karacaoğlan kimdir?... Nerede doğmuş, nerelerde yaşamış, nerede ölmüştür?... Evlenmiş mi, çocuğu, ya da çocukları olmuş mudur? Türk halk edebiyatında adı geçen Karacaoğlan'dan başka, kaç tane Karacaoğlan vardır? Asıl Karacaoğlan ile, daha sonraki yıllarda yaşayıp da, Karacaoğlan mahlası ile tapşırın Karacaoğlan'ları nasıl ayırt etmek gerekir? Karacaoğlan geleneği nedir? Karacaoğlan'dan etkilenip de esinlenen kaç halk ozanımız vardır?

Bütün bu soruların cevaplarını içeren, çok sayıda kitap ve yüzlerce makale-araştırma yayımlanmıştır, bugüne değin.

Keza, Karacaoğlan'ı konu alan, çok sayıda bilimsel toplantılar düzenlenmiştir, yıllar yılı...

1970'li yıllarda Mut'ta düzenlenen Karacaoğlan Şenlikleri; Adana'da düzenlenen Karacaoğlan ve Dadaloğlu Şenlikleri ve Seminerleri; 1975'de Ankara ve İstanbul'da düzenlenen "Uluslararası Karacaoğlan Semineri"; Çukurova'nın çeşitli kentlerinde düzenlenen Karacaoğlan'ı anma toplantıları ve Karacaoğlan adına gerçekleştirilen âşık şovenleri... ve nihayet ikincisi gerçekleştirilen "Uluslararası Karacaoğlan Kültür ve Sanat Haftası" ile, sempozyumları...

Evet, Karacaoğlan nerelidir?...

Fekeli dostlarım, sakın Karacaoğlan'ı, Çukurova'dan alıp, bir başka yöreye götüreceğimi filan sanmasınlar. Hemen belirteyim ki, Karacaoğlan Adana'nın Feka ilçesi'nin Gökçeli Köyü'ndendir...

Ancak, iyi bilinmelidir ki, bu değerli ozanımıza Rumeli, Kafkasya ve Türkmenistan Türkleri de sahip çıkmaktadırlar.

Rumelili Karacaoğlan hakkında çok yazıldı. Fakat, Azerbaycan ve Türkmenistan'daki çalışmalarla ilgili, Türkiye'de fazla bir neşriyat yapılmadığından, burada kısaca bunlardan söz etmek istiyorum.

Azerbaycan'da:

Azerbaycan'da, 1984 ve 1985 yıllarında, Karacaoğlan'la ilgili iki kitap yayımlandı. Bunlardan ilki, Refik Zeka Handan'ın önsözü ile

Rusça yayımlanmış olup (1), ikincisi Halide Guliyeva-Gafgazlı'nın hazırlanmış olduğu, değerli bir incelemedir (2).

Birinci kitapta, önce kısaca Türk âşıklık geleneği ve geleneğin Azerbaycan'daki bugünkü durumu hakkında bilgi verildikten sonra, Karacaoğlan'ın, bilinen hayat hikâyesi özetlenmektedir. Bu bilgilerden sonra da, Karacaoğlan'ın Rusça'ya tercüme edilen 19 şiiri verilmektedir. Gerçi, şiir "tek dildir", özellikle, Karacaoğlan gibi bir şâirin deyişleri, Rusça'ya çevrilince ahengi kaybolur ama, edebiyata ve şiire tutkun bir millet olan Ruslar'a, Karacaoğlan'ım iz ı tanıtmak bakımından, böyle bir kitabın yayımlanmış olması çok önemlidir. Bu itibarla, kitabın yayınına sağlayan Azerî kardeşlerimize ne kadar teşekkür etsek azdır.

Teşekkür borçlu olduğumuz, bir Azerî kardeşimiz de Halide Guliyeva Gafgazlı'dır. Gafgazlı'nın yayınladığı Karacaoğlan incelemesi gerçek bir doktora tezi özelliği taşımaktadır. Nitekim kitap Bakü'deki "Elm Yayınevi" tarafından, Azerbaycan İlimler Akademisi Redaksiya-Neşriyat Şurasının kararı ile" yayımlanmıştır. Gafgazlı'nın, bu eseri, uzun bir çalışma ve değerli kaynaklardan yararlanarak ortaya koymuş olduğu anlaşılmalıdır. Rus, Azerbaycan ve Türk dillerinde yayımlanmış olup, birçok kaynaktan yararlanılmış olduğu, eserin sonundaki kaynakçadan anlaşılmalıdır.

1990 yılından eylül ayında, Bakü'de bulunduğum günlerden birinde, Baku Televizyonunda yarım saatlik bir Karacaoğlan belgeseli yayımlandı. "Karacaoğlan" adıyla yayımlanan bu belgeselde, Karacaoğlan'ın Kafkasya ve Azerbaycan'da da yaşamış olduğu vurgulandı.

Karacaoğlan'ın Rumeli'de ve Kafkasya'da yaşadığına ilişkin rivayetler yazıldı ama, bugüne kadar, Türkiye'de neşredilen kaynaklarda, Türkmenistan'da yaşadığı, hatta Türkmenistan topraklarında doğmuş olduğuna dair bir kayda rastlanmadı.

Türkmenistan'da:

Türkmenistan'da Karacaoğlan ile ilgili ilk yayını, Kerbabayev adlı

(1) Karadjaoglan, Azerbaydjanskaya Aşığsnaya Poeziye, Baku 1984

(2) Halide Guliyeva-Gafgazlı, Garacaoğlan, Bakı 1985

bilim adamı yapmıştır. Bunu, Abdırarman Mülkamanov'un makaleleri ve araştırmaları izlemiş ve nihayet, 1991 yılının eylül ayında ilk, Türkmençe Karacaoğlan kitabı yayımlanmıştır. Mülkamanov, Karacaoğlan hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, ozanın 91 şiirini sunmaktadır. Mülkamanov'a göre Karacaoğlan, Türkmenistan'da doğmuştur. 17-18 yaşlarında zengin bir kıza âşık olmuş, fakat kıızı ozana vermemişlerdir. Bunun üzerine Karacaoğlan, bir kervanın peşine takılarak Anadolu'ya gelmiş ve Çukurova'da yaşamıştır. Mülkamanov, yayımladığı küçük eserinde ayrıntılara girmemektedir. (3) Ancak, Türkmenistan'da bulunduğum günlerde öğrendim ki, Karacaoğlan'ın bütün şiirleriyle birlikte, hayat hikâyesini içine alan bir başka kitap hazırlanmaktadır.

Kör Ali'den Derlenen Hikâye:

1976 yılında, o zaman Adana Halk Eğitimi Merkezi Müdürü olarak görev yapan Mustafa Bozer, Adana'da Karacaoğlan Şenlikleri ve buna paralel olarak bilimsel bir toplantı düzenlemişti. O günlerde Feke'ye de gitmiş, Gökçeli Köyü'nde ve Feke'de toplantılar yapmıştık. O yıl, Fekeli Kör Ali'yi tanıdım. İlginç bir insandı. Türk folkloru, özellikle halk edebiyatı ile ilgili olarak, kendisinden geniş derlemeler yapılabilirdi. Ne yazık ki, o zamana kadar böyle bir çalışma yapılmadığı gibi, daha sonra da yapılmadı. Esasen, çok geçmeden vefat etti ve belleğindeki bilgiler, kendisiyle birlikte yitirilmiş oldu. Ben, bu değerli kaynak kişiden iki hikâye derledim. Birisi Karacaoğlan, öteki ise Elbeyioğlu'dur.

Kör Ali'nin elinde, kemana benzeyen bir çalgı vardı; buna kemane veya gıycaq da denilebilirdi; ama bu, gerçek bir kemandı. Fakat Kör Ali bunu, omuzuna dayayarak değil de, dizine koyup, kemane çalar gibi çalıyordu! Esasen çalgı, onun için bir araçtı ve muntazam bir biçimde çaldığı söylenemezdi.

Asıl adı Ali AKÇAY olan Kör Ali, 6 aylık bir bebek iken geçirdiği bir hastalıktan dolayı kör olmuştu! Feke'ye bağlı Kisenit Köyü'nde 1908 yılında dünyaya gelmişti. Kendisinden başka beş kardeşi daha dünyaya gelmişti, ama bizim kendisiyle görüştüğümüz tarihte,

(3) Karacaoğlan Goşgular, Aşgabad, 1991.

kardeşlerinin hiçbirisi hayatta değildi. Babası Mustafa, anası Zeynep de Kisenit Köyü ahalisindendi. Kör Ali'nin bana söylediğine göre 15 karısı olmuştu. Çocuklarının sayısını bilmiyordu, hayatta olanlar ile de teması yoktu.

Karacaoğlan'ın deyişlerinin hemen hemen tamamını ezbere bilen Kör Ali'ye, Karacaoğlan hakkında bildiklerini anlatmasını söylediğimde, "Abey ben aldığımı satarım" dedi ve şunları anlattı:

"... Ben Karacaoğlan'ın Gökçeli Köyünden olduğunu işittim. Karacaoğlan *yüz* yaşında öldü. Ona sordular: "Şâir, dünyada ne gördün?" dediler... Lokmayı aldım elime, ağızma götürünceye kadar sürmedi, dedi..."

Karacaoğlan, zaman zaman düğünlere gider, çalar söylerdi. Avradına bir gün, "düğüne gidiyorum, iki gün sonra dönerim" dedi, gitti... Karacaoğlan'ın bir yeğeni vardı, Karacaoğlan'ın avradına göz koymuştu. Çeşme başında bekledi. Karacaoğlan'ın avradı çeşmeye su doldurmaya gelince, karşısına çıkan yeğeni, "dayı avradı senin için ölüyorum, ne olur, beni reddetme, sana dokunmayacağım, hevesim geçsin yeter" dedi. O gece yenge-yeğen beraber oldular... Öte yandan Karacaoğlan düğünde otururken içi sıkıldı, "bana bir ibrik getirin helaya gideceğim" dedi. Dışarıya çıktı ve doğruca evine gitti. Yatak odasının kapısını açınca bir de ne görsün? Avradı ile yeğeni sarmaş dolaş yatıyorlar. Paltosunu çıkarıp üzerlerine örttü ve hızla uzaklaşarak, düğün evine döndü... Karacaoğlan keramet sahibi idi. O yürürken yollar katlanırdı, uzun yollar kısaldı, gideceği yere çabucak giderdi... Aslında, Karacaoğlan, mutaassıp bir insan olduğu için, avradını erkeklerin içine çıkarmazdı. Nasıl olmuştu da karısı, yeğeniyle bir yatağa girebilmişti. Bu durum ozanı yıkmıştı... Düğün evine döndükten sonra davetliler, "Hadi bakalım âşık, bize birşeyler çalsana" dediklerinde eline sazını almış ve,

"Ela gözlü nazlı yârdan ayrıldım"

diye acı acı çalıp, söylemişti... Oysa avradı Karacaoğlan'a, o düğüne gitmemesi için yalvarmıştı. Ama yeğenin ısrarına dayanamamış, "Peki öyleyse, dayın evde yok, bu akşam gel" demek sure-

tiyle, yuvanın yıkılış sürecini başlatmıştı... Dügün evinde, Karacaoğlan'ın avradının bir yakını vardı. Karacaoğlan olup bitenleri ona anlattığında, adam inanmadı. Bunun üzerine Karacaoğlan, "istersen birlikte bizim eve gidelim. Avradımdan su isteyelim, eğer suyu verirken yüzünü bize değil de başka bir yana çevirirse, dediğim doğrudur, şayet yüzünü bizden yana çevirirse, ben yalan söylüyorum, demektir" dedi... Gelelim kadına; o sabah uyanıp da, üzerlerinde Karacaoğlan'ın paltosunu gören kadın, oğlanı uyandırıp, "eyvah dayın gelmiş, bizi görmüş" dedi. Yeğen kalkıp, savuştu gitti; ama kadın korku ve telaş içerisinde bekliyordu. Karacaoğlan ile avradının yakını olan adam geldiler ve su istediler; kadın suyu verirken utancından yüzlerine bakamadı. Esasen kadın, Karacaoğlan gelmeden önce kendi eşyaları ile, Karacaoğlan'ın eşyalarını ayrı ayrı yığmış, üzerine de bir çul geçirmişti...

Karacaoğlan aldı sazı eline vurdu yanık yanık, teline:

"Karacaoğlan dünya fâni
Veren alır tatlı canı Varsın
yâr sevmesin beni Ben onu
sevdiğim yeter"

Ozanımız evden sadece sazını ve namaz seccadesini aldı ve yürüdü gitti. O'nun evini terkettiğini gören konu-komşu ve dostları; "etme Karacaoğlan, terketme vatani" dedilerse de, onu yolundan çeviremediler. Bunun üzerine avradına "kocanı bırakma, yavaş yavaş peşinden giderek onu takip et ve döndürmeye çalış" dediler. Kadın, Karacaoğlan'ın peşine düştü ve onu geriden takip etti. Bir süre sonra yorulup yere oturdular. Yanlarına birkaç yolcu daha gelip oturdu. Karacaoğlan kap-kara bir adamdı. Yüzünü ne kadar yıkasa karası çıkmazdı. Onun karası gön karasıydı. Elinde sazı gören yolcular; "hadi bakalım Karacaoğlan bize birşeyler çaliver şurada" dediler... Karacaoğlan öyle şeyler çalıp söyledi ki, avradı iyice umudunu yitirdi ve geriye dönüp, oradan uzaklaştı...

Karacaoğlan gide gide bir nehire ulaştı. Bu nehirin üzerindeki köprüden geçiş paralıydı, fakat Karacaoğlan'da para yoktu; köprünün bekçisi de parasız kimseyi geçirmiyordu... O sırada Karacaoğlan'ın bir kerameti daha görüldü. Ozanımız soyunup suya yürüdüğünde nehirin suyu kuruyuverdi! Suyun kuruyup, Karacaoğlan'ın geçip gitmesi karşısında bekçi şaşkına döndü ve de üzüldü; çünkü köprü sayesinde para kazanıyordu...

Karacaoğlan bir yandan yürüyor, öte yandan sürekli mırıldanıyordu:

"Gönül eğleyecek yere gidelim..."

"Kadir kıymet bilecek ele gidelim..."

Karacaoğlan Feka elini terkettikten sonra, bir daha dönmedi..." Fekeli Kör Ali'den bir saatlik bir kaseti dolduran derleme yaptım. Fakat, kasete kaydedilenlerin dışında anlatmış, çalıp çığırmıştı. Ali'ye göre Karacaoğlan, adeta bir evliya idi; kerametleri saymakla bitmezdi. Meselâ, sim-sıkı kilitlemiş kilitleri bile kolayca açabilirdi. Dinî inancı tam olduğu için, harama uçkur çözmezdi. Bununla ilgili olarak şöyle bir hikâyeyi de nakletmişti:

"...Karacaoğlan'ın kerametlerini, O'nun âşıklık alanındaki başarılarını duyan bir paşa, Karacaoğlan'ı evine davet etti. Paşa'nın karısı, perde arkasına saklanmıştı ve paşa Karacaoğlan'a perdenin arkasında ne olduğunu, deyiş biçiminde açıklamasını istedi. Karacaoğlan muammayı hemen çözdü ve perde açıldı. Perdenin arkasında duran paşa karısı, Karacaoğlan'a âşık oldu. Ozan paşanın evinde kalıyordu. Bir gün bir hırsızlık nedeniyle paşa ile birlikte evde bulunanların hepsi ayrıldıkları zaman, paşanın karısı Karacaoğlan'la yatmak istedi; ama Karacaoğlan harama uçkur çözmedi. Paşanın karısı ısrar ederken, paşa geldi. Karacaoğlan'ı karısının yatak odasında görünce hiddetlenerek, "derhal, bu adamın ellerini ayaklarını bağlayıp Kozan Kalesi'ne hapsedin, yarın sabah da kaleden aşağıya atarsınız, herkes, kaleden düşüp öldü, zanneder" dedi... Ancak gece olup da, paşanın uyumasından sonra, karısı

gelip, Karacaoğlan'ı kurtardı, "cehennem ol, hadi nereye gidersen, git..." dedi.

Karacaoğlan oradan İstanbul'a gitti. Bir gün İstanbul'da gezerken padişahla karşılaştı. Padişahın canı sıkındı. Bunu gören Karacaoğlan; "Şevketlüm, sende bir şey var, nedir?" diye sordu. Padişah; "Len Garaoğlan, vezir-vüzera benim derdime derman olmadı da, sen mi olacaksın?" dedi. Karacaoğlan devamla; "Padişahım, derdini bana söyle, derman olamazsam, beni yanından kov, gideyim" deyince padişah; "Nemse Kralı benim harp etmek istiyor, harp edeyim, ama kazanır mıyım, kazanamaz mıyım, diye düşünüyorum, bir türlü karar veremiyorum?" dedi. Karacaoğlan; "Şevketlüm, düşündüğünüz şeye bak, ondan kolay ne var; onlara bir mektup yaz, beş kişilik bir heyet ile bir de şâir göndersinler; sen de beş kişilik bir heyet kur, bir de şâir vazifelendir; iki heyet bir araya gelsinler, hangi tarafın şâiri, öteki tarafın şâirini bastırırsa, harbi o kazansın" dedi... Padişah saraya gidip, Karacaoğlan'ın dediklerini yaptı. Nemse'den beş kişilik heyetle beraber bir de şâir geldi; padişah da kendi vezirlerinden beş kişiyi seçti, fakat bir türlü, bir şâir bulamadılar. Karacaoğlan durumu takip ediyordu; padişahın şâir bulamadığını görünce, kendi kendine gidip, toplantı yapan heyete katıldı. Karacaoğlan Nemse heyetindeki şâire dönerek; "Ulan gâvur oğlu gâvur hadi ne diyeceksen de, üç hamle hakkın var" dedi. Nemse şâiri diyeceğini dedikten sonra Karacaoğlan; "Hazır ol" dedi ve sözü aldı:

Hazır ol vaktine Nemse Kralı Yer
götürmez asker ile geliyor
Patriklerin inmiş tahttan diyorlar
Bir halife kalmış o da geliyor.

Yetmiş bin var siyah postal giyecek
Seksen bin var Allah Allah diyecek
Doksan bin var tatlı cana kıyacak Yüz
bini de Tatar Han'dan geliyor

Gelen Ahmet Paşam kendidir kendi
Altmış bin dal kılıç kusuru cündi
Kaçma kâfir kaçma ölümün şimdi Hacı
Bektaş Velî kalkmış geliyor

Şevketli efendim Sultanım vezir Altmış
bin kılıçlı yanında hazır Deryalar
yüzünde boz atlı hızır Benli boza
inmiş o da geliyor

Karac'oğlan der ki burda durulmaz
Güleç yüze tatlı söze doyulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor

Karacaoğlan bu deyişini okurken, Nemse heyetinde yer alan şâir, oturduğu iskemleden düştü ve çatlayıp öldü; heyet ise, Karacaoğlan'ın deyişi üzerine korktular ve kaçıp gittiler..."

Doğu Türkistan'a yaptığım seyahatte, Yusuf Mamay adlı bir Kırgız gocası tanıdım. Bu zatın hafızasında öylesine çok destanlar ve hikâyeler bulunmaktadır ki, yıllardır derleme yapıldığı halde, hâlâ bildiklerinin tümü derlenebilmiş değildir. Urumçi'deki Folklor Enstitüsü uzmanları "Menas Destanını ondan derlediler. Daha birçok Türk destanlarını da derlemeye devam ediyorlar. Erzurumlu (Merhum) Behçet Mahir'in belleğinde de pek çok bilgiler vardı. O'ndan derlenen Köroğlu Destanı, büyük bir cilt halinde yayımlanmıştı. İşte Fekeli Kör Ali de böyle bir şahıstı. Ne yazık ki ben, Feke'ye sık sık giderek, O'nun bildiklerinin, hiç olmazsa önemli bir kısmını derleyemedim. Ne yazık ki bunu, Adana'daki dostlarımız da yapmadılar. Meselâ, O'nun bana anlattığı Karacaoğlan hikâyesi içerisinde, Karacaoğlan'ın yayımlanmayan şiirleri veya bilinen şiirlerinin değişik varyantları vardı. Burada Fekeli Kör Ali'nin zengin repertuarından azıcık da olsa bilgiler sunabildiğim için, yine de kendimi bahtiyar addediyorum. Bu vesileyle de, merhum Ali AKÇAY'a Tanrı'dan rahmet diliyorum.